

עניינים תוכן

שאלה ראשונה 2

משפטי הקפואים 5

משפט קסטנר 8

שאלה 2 משפט קסטנר 11

ביבליוגרפיה 21

שאלה ראשונה

החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם הוא חוק אשר נקבע בשנת 1950 ומתייחס לפשעים שבוצעו במהלך השואה. הוא נחקק בכנסת הראשונה של שנת חמישים וקבע אשמה פלילית, גם באופן רטרואקטיבי, על פשעים שבוצעו במהלך השואה. החוק למעשה מאפשר להעמיד לדין אדם שביצע פשעים לא על אדמת ישראל ולא לפי החוק הישראלי. לפי סעיף 2 של החוק אדם שהורשע בעבירות אלו יקבל את העונש כאילו היה עושה את המעשה במדינת ישראל.¹ החוק נועד לא רק לעשות צדק עם הפושעים הנאצים, אלא גם עם יהודים אשר שיתפו פעולה עם הנאצים. המניע לחוק נבע מתוך לחצים שהפעילו ניצולי שואה לבוא בדין עם יהודים מסוימים ששיתפו פעולה עם הנאצים ולאחר מכן עלו לארץ בנימוק של חוק השבות.

יש לזכור את התנאים בהם נחקק החוק הזה. התקופה שבה החוק נחקק הייתה בה המדינה הייתה צעירה וביקשה ליצור לעצמה מוניטין של גבורה, כסמל לכך שהיא מסוגלת להתמודד עם האיום הערבי של שכנותיה. כאשר הניצולים הגיעו לארץ התנועה הציונית ביקשה לתאר את סיפורי הגבורה, כמו מרד גטו ורשה למשל, ואת התנגדות הפרטיזנים מאשר לתאר את היותה של עם ישראל קורבן. תוצאות השואה היוו עבור החברה הישראלית הוכחה לכך שחיים בגלות הם אינם אפשריים ולכן מטרת הציונית היא להציל את העם היהודי.

בתנאים כאלו לא היה מקום לסיפורי זוועות של ניצולים שהיו למעשה חסרי אונים. הסיפורים אשר בכל זאת מצאו את מקומם לנרטיב הציוני של אותם הימים היו סיפורים שבהם הניצולים סיפרו סיפורים שהיו בהם מרכיבים של גבורה פיזית אשר תוכל לשמש את המטרות של האג'נדה הדרושה.² בין הידועים בלטו מנהיגי ארגוני הלחימה בגטאות, כמו רוז'קה קורצ'אק מווילנה, אבא קובנר מווילנה וצביה לובטקין מוורשה. הם התקבלו בכבוד בארץ וסיפורם סופר שוב ושוב באמצעים שונים. כך עוצבה התודעה של החברה הישראלית בנוגע לשואה. היא הדגישה את הפן ההרואי של הניצולים וטשטשה עד כמה שאפשר את ההיבטים השלילים של השואה.³

1 מיכאל מרוס, השואה במשפט נירנברג, יד ושם כו (תשנח) עמ' 6.

2 רבקה ברוט, באזור האפור, הקאפו היהודי במשפט, משפטים של יהודים משתפי פעולה עם הגרמנים, תל אביב 2019, עמ' 173.

3 חנה יבלונקה, החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם: היבט נוסף לשאלת הישראלים, הניצולים והשואה, קתדרה, 82 תשנ"ז, עמ' 136.

הידיעות האמיתיות בנוגע לשואה היו מקוטעות וחד צדדיות והיה קשה מאוד לגבש תמונה שיטתית בנוגע לנעשה שם. הדבר הביא לפיתוח עמדות סובייקטיביות בנוגע לאירועים ואנשים שונים, תופעה אשר הביאה דפוסי חשיבה סטריאוטיפים ביחס להתמודדות של העם היהודי עם השואה באירופה. בעת חקיקת החוקים לעשיית הדין עם הנאצים ועוזריהם התודעה של השואה אז הייתה נעדרת פרספקטיבה היסטורית. מצד אחד ביקשו כולם לזכור, בעיקר את חלק הגבורה, אם מצד שני פעל במקביל גם תהליך של הדחקה ורצון לשכוח את אשר אירע. רבים מהניצולים בעצמם רצו להשתקם ולהסתכל קדימה, ולא רצו להתמודד, תחת התנאים של מדינת ישראל הלא יציבה מבחינה ביטחונית וחלשה מאוד מבחינה כלכלית, עם סיפורי השואה. זאת בעיקר כאשר הסיפורים שלהם לא התאימו לנרטיב המצופה מהם⁴.

הניצולים היו מעורבים מאוד בתהליך חקיקת החוק לעשיית הדין. הדרישה לחוק הזה בא בעקבות דרישות הניצולים למצות את הדין עם אותם האנשים, ובעיקר יהודים אחרים ששיתפו פעולה. הטענות שלהם היו כי מספר ניכר של יהודים היו קאפו בשואה ולא ניתן להענישם. הניצולים לא עסקו במיצוי הדין עם הנאצים הבכירים שרובם מתו בתקופת המלחמה או שמושבים לא היה ידוע באותה העת. הדגש שהם שמו היה על היהודים ששיתפו עם הנאצים פעולה. כבר לקראת סוף 45 חשבו להקים בישראל בית משפט שיעסוק בסוגיות של שיתופי פעולה עם הנאצים. הדבר לא התאפשר בגלל התנאים שהחברה הישראלית הייתה מצויה בהם אז⁵.

כך נוצר מצב שבו המרחב הציבורי היחידי שבו הניצולים מצאו במה שבה יוכלו לספר את אשר עבר עליהם, גם אם הסיפור שלהם לא היה הרואי וכזה שעומד בנרטיב המצופה מהם, היה בית המשפט. בית